

กระบวนการค้ามนุษย์ในกลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบ

The Human Trafficking in Displaced Persons from Fighting

พันตำรวจโทบันดาล บัวแดง¹และพัชรินทร์ สิริสุนทร²

Police Lieutenant Colonel Bandan Buadaeng¹ and Patcharin Sirasoonthon²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “กระบวนการค้ามนุษย์ กับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน ของผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการค้ามนุษย์ในกลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ในประเด็นมูลเหตุ องค์ประกอบ และวิธีการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีกรณีศึกษา (case study) ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านมูลเหตุเกิดจาก ปัจจัย 3 ประการ ประกอบด้วย 1.1) ปัจจัยผลักดันจากพื้นที่พักพิงฯ คือคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำด้านที่อยู่อาศัย อาหาร สุขภาพและรายได้ที่ไม่เพียงพอ 1.2) ปัจจัยดึงดูดจากด้านนอก ได้แก่ ความต้องการแรงงานไร้ฝีมือของภาคธุรกิจขนาดกลางและย่อยและแบบอย่างความสำเร็จของผู้ประสบความสำเร็จจากการทำงานนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว และ 1.3) คั่นพบปัจจัยเพิ่มเติม คือปัจจัยเร่งซึ่งทำให้เกิดการค้ามนุษย์ได้เร็วและง่ายขึ้น ได้แก่ การถูกจำกัดสิทธิในพื้นที่พักพิงฯ การมีสถานะบุคคลที่เปราะบาง และการถูกหลอกลวงจากบุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน 2) ด้านองค์ประกอบการค้ามนุษย์ ได้แก่ นายหน้าค้ามนุษย์ วิธีการเดินทางที่หลากหลายทั้งเดินเท้า ใช้รถยนต์ส่วนตัว รถสาธารณะ การชักชวนและการเดินทางที่เปิดเผยม การพักรอและการส่งต่อเป็นทอด ๆ โดยพบวิธีการแสวงหาประโยชน์จากเหยื่อ 5 รูปแบบ ประกอบด้วยรูปแบบเดิมตามกฎหมาย 4 รูปแบบ ได้แก่ 2.1) การค้าประเวณี 2.2) การบังคับใช้แรงงาน 2.3) การเอาคนลงเป็นทาส 2.4) การกระทำที่เป็นการขูดรีดบุคคล และค้นพบรูปแบบใหม่จากการศึกษาครั้งนี้ 1 รูปแบบ 2.5) การแสวงหาประโยชน์จากนายหน้าหัวคิว และ 3) ด้านวิธีการ ประกอบด้วยช่วงก่อนการเคลื่อนย้าย ประกอบด้วยนายหน้าจัดหาเหยื่อ หลอกลวงด้วยการปกปิด บิดเบือนข้อเท็จจริงบางประการและผูกมัดด้วยหนี้สิน เพื่อให้เหยื่อร่วมเดินทางไปด้วยความสมัครใจ และช่วงการถูกค้าประกอบด้วย การข่มขู่ ทำร้าย ใช้อำนาจ และกลไกทางสังคมเพื่อควบคุมเหยื่อให้ทำงานและไม่หลบหนี

คำสำคัญ : พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ, การค้ามนุษย์, ผู้หนีภัยจากการสู้รบ

Abstract

This article is a part of research project “The Human Trafficking and Impact on Human Rights of residents in Mae La Temporary Shelter, Thasongyang District, Tak Province.” The objectives of this study included to study the Human Trafficking Process from victims who were displaced Persons from Fighting and resident in Mae La temporary shelter, Thasongyang District, Tak Province. This article focused on cause of Trafficking, component and means. Qualitative Research in the form of case study was applied. The results shown: **1) The cause of Trafficking:** 1.1) Push Factors from temporary shelter especially dimension of low quality of houses, food, health and income; 1.2) Pull Factors from outside such as shortage of labor supply among SMEs and repetition patterns from others victims; 1.3) Accelerator factors were found in this study only, including, limitation of human right, insecurity of people status and betrayed by their own ethnic friends. **2) component:** volunteer victims with multiple transportations such as by foot, private and public vehicles. Hidden and expose transferring involved 4 types of trafficking under Thai law: 2.1) prostitution. 2.2) force to labor. 2.3) force to slave 2.4) others exploited activities. However the researcher found a new type from this study: 2.5) exploited from the process of transportation during the recruitment. **3) Means:** The before movement period included persuasion, deception, distortion and disclose some certain facts. For volunteer victims, controlling them by depths was the major tool. For the forced labors period, coerced, physical abused and acted of violence were applied.

Keywords: Mae La Temporary Shelter, Human Trafficking, Displaced Persons from Fighting.

¹นิสิตปริญญาเอก สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

²รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

1. บทนำ

นานกว่า 15 ปี ที่กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าอย่างน้อย 13 กลุ่ม อาทิ กะเหรี่ยง พม่า มอญ ไทยใหญ่ คะฉิ่น และตองซุ เป็นต้น ได้หนีภัยจากการสู้รบและภัยอื่น ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก กระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ.2556) พื้นที่พักพิงฯ ดังกล่าวกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และเกิดการก่อตัวของปัญหาเชิงนโยบายติดตามมา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) มีขนาดใหญ่ที่สุดโดยมีเนื้อที่มากถึง 1,150 ไร่ (พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ, 2555) 2) มีผู้หนีภัยจากการสู้รบอาศัยอยู่มากที่สุด 8,449 ครอบครัว จำนวน 45,669 คน โดยแยกเป็นทั้งชายและหญิง 22,783 คน และที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียน 22,886 คน โดยทั้งหมดต้องอาศัยอยู่อย่างแออัด ซึ่งมีค่าความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 1 คนต่อ 1 ตารางเมตร (พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ, 2555, ปรีดา พึ่งตระกูลชัย, สัมภาษณ์เมื่อ 17 กันยายน 2555) 3) มีประชาชนอาศัยอยู่โดยรอบหนาแน่นที่สุดในรัศมี 10 กิโลเมตร ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน จำนวน 4,920 คน (ที่ทำการปกครองอำเภอท่าสองยางและอำเภอแม่ระมาด, 2553) และ 4) ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรอบปรากฏชัดเป็นรูปธรรมที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น (มนตรี กิจวิโรจน์กุล, 2551)

จากปรากฏการณ์ข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยการศึกษาปัญหาและบริบทอื่น ๆ ในพื้นที่พักพิงฯ และพบว่าปัญหาความมั่นคงทางสังคมเกิดขึ้นในพื้นที่พักพิงฯ และเมื่อสืบค้นในทางลึกพบว่า เป็นปัญหาการค้ามนุษย์ (Human Trafficking) ซึ่งมักกลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบ (Displaced Persons from Fighting) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ตกเป็นเหยื่อ โดยเป็นอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) กล่าวคือ มีการแบ่งหน้าที่กันทำ มีการส่งต่อเป็นทอด ๆ และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายหลายพื้นที่ (บันดาล บัวแดง และพัชรินทร์ สิริสุนทร, 2553, บันดาล บัวแดง และทวีศักดิ์ ศิริพรไพฑูรย์, 2553)

จากปัญหาที่พบ ทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในเชิงลึกถึงกระบวนการค้ามนุษย์ที่มีผู้หนีภัยจากการสู้รบตกเป็นเหยื่อว่ามีลักษณะเช่นไร จึงได้ทำการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงฯ ด้วยการสำรวจ โดยกำหนดสมมติฐานชั่วคราวว่า “คุณภาพชีวิตของผู้หนีภัย ที่ตกต่ำเป็นสาเหตุของการถูกค้ามนุษย์” ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 430 คน ซึ่งคัดเลือกจากประชากร 45,669 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามเขตการปกครอง (Zone) จำนวน 3 ชั้นภูมิ และพบเบื้องต้นว่า มีผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เข้าข่ายถูกค้ามนุษย์จำนวน 27 คน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสืบค้นว่าเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ตามองค์ประกอบของกฎหมายหรือไม่ (พรบ. ป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551) และพบว่า มีผู้หนีภัยที่เป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกฎหมายจำนวน 14 คน อย่างไรก็ตาม

คงเหลือผู้หนีภัยฯ เพียง 9 คนเท่านั้นที่อยู่ในขอบเขตในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากผู้หนีภัยฯ อีก 5 คน ถูกค้ามนุษย์ก่อนเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ซึ่งอยู่นอกขอบเขตการศึกษาครั้งนี้

จากวิธีการข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย และตามขอบเขตที่ศึกษาในครั้งนี้ พร้อมทั้งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษากระบวนการค้ามนุษย์ในกลุ่มผู้หนีภัยฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นมูลเหตุองค์ประกอบ และวิธีการค้ามนุษย์ในกลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวทางป้องกัน และมาตรการปราบปรามการค้ามนุษย์ อีกทั้งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศต่อไป

2. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัย ใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 มาตรา 4 และ มาตรา 6 เป็นแนวทางในประเด็นการสืบค้นองค์ประกอบ และวิธีการค้ามนุษย์ โดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า เหยื่อการค้ามนุษย์หมายถึง ผู้ที่ถูกกระทำอย่างน้อยด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งประกอบด้วย 1) เป็นระงับจัดหา 2) ซื่อ 3) ขยาย 4) จำหน่าย 5) พามาจากหรือส่งไปยังที่ใด 6) หน่วงเหนี่ยวกักขัง และ 7) จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ โดยผู้กระทำใช้วิธีการต้องห้ามตามกฎหมายอย่างน้อยวิธีใดวิธีหนึ่ง ประกอบด้วย 1) การข่มขู่ 2) ใช้กำลังบังคับ 3) ลักพาตัว 4) ฉ้อฉล 5) หลอกลวง 6) ใช้อำนาจโดยมิชอบ และ 7) ให้เงิน หรือผลประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้ดูแลบุคคลนั้นเพื่อให้ผู้ดูแลให้ความยินยอม (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 มาตรา 6) ซึ่งผู้กระทำมีเจตนาพิเศษในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเหยื่อ อย่างน้อยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประกอบด้วย 1) การค้าประเวณี 2) การผลิตหรือเผยแพร่วัตถุหรือสื่อลามก 3) การแสวงหาประโยชน์ทางเพศรูปแบบอื่น 4) การเอาคนลงเป็นทาส 5) การนำคนมาข่มขืน 6) การบังคับใช้แรงงานหรือบริการ 7) การบังคับตัวต่อตัวเพื่อการค้า และ 8) การอื่นใดที่คล้ายคลึงกันอันเป็นการขูดรีดบุคคล อย่างไรก็ตามหากเป็นการกระทำต่อเหยื่อที่เป็นเด็ก ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ แม้ผู้กระทำไม่ใช้วิธีต้องห้ามตามกฎหมายทั้ง 7 วิธีข้างต้นก็เป็นความผิด “ฐานค้ามนุษย์” โดยสมบูรณ์แล้ว (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 มาตรา 4)

ส่วนประเด็นมูลเหตุของการค้ามนุษย์ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของโครงการต่อต้านการค้ามนุษย์แห่งภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีฐานคิดที่ว่าสาเหตุของการค้ามนุษย์เกิดจาก 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยผลัก (Push Factors) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลต้องเคลื่อนย้าย จากต้นทางไปยังปลายทาง และ 2) ปัจจัยดึง (Pull Factors) ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูด ที่ทำให้บุคคลตัดสินใจเคลื่อนย้ายมายังปลายทางตามสิ่งล่อใจนั้น (ARTIP, 2011)

3. ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกใช้เทคนิคกรณีศึกษา (Case Study) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญตลอดทั้งกระบวนการที่เหยื่อถูกค้าจำนวน 9 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งผ่านการตรวจสอบและความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบข้อมูลที่ได้โดยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ต่างแหล่งที่มาและเวลาที่ต่างกัน ทั้งจากการสัมภาษณ์ จากการสังเกตและจากการสำรวจ จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัยจากฐานแนวคิดการค้ำมนุษย์ และแนวคิดความเป็นพลเมืองโลก (Cosmopolitan) ตามทัศนะของอิมมานูเอล คานท์ (Kant, I, 1990)

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 สาเหตุของการค้ำมนุษย์

พบว่าประกอบด้วย 3 สาเหตุ ดังนี้

4.1.1 ปัจจัยหลัก ในพื้นที่พักพิงฯ คือคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำซึ่งประกอบด้วย

1) ที่อยู่อาศัย ขาดความมั่นคงแข็งแรง มีความหนาแน่นทั้งภายนอกและภายในบ้าน กล่าวคือ บ้านแต่ละหลังสร้างติดกันอย่างแออัด โดยไม่มีพื้นที่ว่าง หรือบริเวณระหว่างบ้านแต่ละหลัง อีกทั้งจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ภายในบ้านมีจำนวนมาก เมื่อเทียบกับพื้นที่ใช้สอย ทำให้มีสภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านที่แออัด ทั้งนี้สืบเนื่องจากลักษณะที่อยู่อาศัยในพื้นที่พักพิงฯ ต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่องค์กรระหว่างประเทศ โดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees/UNHCR) และหน่วยงานรับผิดชอบในประเทศไทย คือ กระทรวงมหาดไทย โดยสำนักงานปลัดกระทรวงฯ ซึ่งให้การช่วยเหลือแบบและกำหนดไว้ โดยเป็นไปตามแนวคิด “ชั่วคราว” ด้วยการเลือกใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในพื้นที่ มีราคาถูก ไม่มีลักษณะสิ่งก่อสร้างที่ถาวรยากแก่การรื้อถอน เนื่องจากประเทศไทยยังไม่ได้ลงนาม ในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ พ.ศ.2494 (The 1951 United Nations Convention Relating to the Status of Refugees) ดังนั้นสภาพที่อยู่อาศัยจึงเป็นไปตามแนวคิดดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่นบทสัมภาษณ์

“... บ้านเราก็เท่านี้แหละ (กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 6 เมตร) อยู่กัน 12 คน ครอบครัวเราก็ 6 คน แล้วญาติเรามาอยู่ด้วยอีก เพราะเขาไม่มีที่อยู่ บ้านเราไม่มีห้อง เราก็เอาผ้ากันแบ่งให้เขานอน กลางวันถ้าทุกคนอยู่บ้านจะแน่นมาก ต้องออกไปที่อื่น ทำงานรับจ้าง กลางคืนจึงกลับบ้านมานอนทุกคน ไม่มีไฟมันหมดแล้วยังไม่ถึงเวลาแจก แต่ไม่พอซ่อมต้องออกไปตัดเอง ด้านนอก บางทีก็ซื้อเขาบ้าง ไม่เงินเราก็อยู่กันไม่ได้ กลัวบ้านพัง...” (เอก (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

2) อาหาร ที่ได้รับแจกมีปริมาณไม่เพียงพอต่อการบริโภค และไม่มีคุณภาพ มีสารอาหารไม่ครบทั้ง 5 หมู่ และเป็นรายการอาหารเหมือนเดิมตลอดทั้งเดือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวสารและอาหารแห้ง เช่น กะปิ เกลือ ปลาร้า พริก น้ำมันพืช เป็นต้น

“... ข้าวสารที่แจกไม่พอกิน จะหมดก่อนถึงเวลาแจก ต้องหาซื้อหรือยืมเพื่อนบ้าน แม้เป็นข้าวหอม หุงแล้วแข็งแต่เราไม่มีเงินซื้อข้าวดี ๆ มีกินที่เขาแจกก็ดีแล้ว นี่ถ้าแจกมากกว่านี้เราก็ไม่ต้องซื้อเพิ่ม คนกะเหรี่ยงกินข้าวเยอะ กับข้าวเรากินน้ำพริก เกลือ ปลาร้าเราก็อยู่ได้แล้ว บางทีเราก็ไปหาเห็ด หาหน่อไม้ หรือผักในป่ามากินมาขายบ้างเหมือนกัน...” (หนุ่ม (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

ปัญหาดังกล่าวเกิดจากมีผู้อาศัยอยู่ภายในพื้นที่พักพิงฯ จำนวนมาก ทั้งที่ขึ้นทะเบียนและไม่ขึ้นทะเบียน ซึ่งล้วนมีสิทธิรับสิ่งของแจกจ่าย ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของค่าเงิน ทำให้จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคได้น้อยลงในจำนวนเงินเท่าเดิม (Thai Burma Border Consortium/TBBC, 2012) นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุที่อาหารมีปริมาณไม่เพียงพอและคุณภาพไม่ดีนั้น เกิดจากการบริหารจัดการในการจัดหา และการแจกจ่ายที่ไม่เป็นธรรม เกิดการยกยอกหรือคอร์รัปชันในกระบวนการแจกจ่าย ทำให้เครื่องอุปโภคบริโภคบางรายการ หลุดลอดออกไปด้านนอกพื้นที่พักพิงฯ ปริมาณอาหารที่แจกจ่ายจึงไม่เพียงพอ ส่วนด้านคุณภาพอาหารที่ลดต่ำลงมีสาเหตุจากต้องเพิ่มปริมาณ จึงต้องลดคุณภาพลง และประสิทธิภาพในการเก็บรักษาที่ไม่ดีพอ

“... ของที่ได้มา โดยเฉพาะข้าวสารถ้าเขาแจกจริงทั้งหมดเราว่าพอนะ แต่นี่เอาไปข้างนอก เอาไปขายถูก ๆ เหลือแจกพวกเราน้อยมันเลยไม่พอกิน อีกอย่างเจ้าหน้าที่เอาไปกินเอาไปบ้านเขา ขายแล้วซื้อหรือแลกกับข้าวใหม่ดี ๆ...” (ไมค์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

3) สุขภาพ พบว่าเหยื่อการค้ำมนุษย์ล้วนมีปัญหาด้านสุขภาพจิต จากความเครียดด้านการดำรงชีวิต และสภาพความเป็นอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ จากกฎระเบียบของพื้นที่พักพิงฯ และการถูกจำกัดสิทธิบางประการ อาทิ สิทธิการเดินทางโดยเสรี การประกอบอาชีพ เป็นต้น

“... จะออกนอกแบกระยะ (หมายถึงพื้นที่พักพิงฯ) ต้องขออนุญาตทุกครั้ง เราจำเป็นต้องออกไปบ่อยขอเขามากก็เกรงใจ ต้องไปขอไกลด้วยและยุ่งยาก บางทีก็ไม่ได้ขอ ส่วนมากเราออกไปเฉยๆ ทางรั้วด้านหน้า หรือทางด้านตรวจด้วยข้า้วรู้จักยาม เพราะเขาก็ไม่ถามว่าอะไร แต่นั่นแหละมันก็เครียด ไม่สะดวกอยู่ดีแหละ...” (ชู (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

นอกจากนี้ ส่วนใหญ่มีความเครียดจากปัญหาสุขภาพแวดล้อมจากภายนอกบ้าน ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานานไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยไม่ได้รับการแก้ไข อาทิ กลิ่นเหม็นจากน้ำเน่าเสีย กลิ่นรบกวนจากขยะ ปัญหาโคลนในหน้าฝน และฝุ่นควันในหน้าร้อน รวมทั้งเสียงดังรบกวนจากเพื่อนบ้านและวัยรุ่น จากการสัมภาษณ์หัวหน้าพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ ปรากฏข้อเท็จจริงว่า

“... ปัญหาสุขภาพสิ่งแวดล้อมข้างต้นมีสาเหตุมาจากการอาศัยอยู่อย่างแออัดในพื้นที่อันจำกัดของผู้หนีภัยจากการสู้รบ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและกฎระเบียบของกระทรวงมหาดไทย ประกอบกับความเข้มงวดในการเข้าออกของบุคคลจากภายนอก ส่งผลให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ จากภายนอกทำได้ยากเช่นกัน แม้แต่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่หละ ซึ่งจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่พักพิงฯ ก็ทำได้ไม่สะดวก อีกทั้งปริมาณขยะแต่ละวันเกินกำลังความสามารถของภาครัฐที่จะดำเนินการ ทำให้ระบบการจัดการกับปัญหาดังกล่าวต้องขึ้นอยู่กับพื้นที่พักพิงฯและผู้หนีภัยฯ ที่อาศัยอยู่ภายในเป็นหลัก ซึ่งยังไม่มีประสิทธิภาพนัก จึงเกิดปัญหากระทบต่อผู้หนีภัยฯ และชุมชนโดยรอบ อย่างไรก็ตามทุกภาคส่วนตระหนักถึงปัญหานี้และกำลังดำเนินการแก้ไขให้หมดไปโดยเร็ว...” (ปริดา พึ่งตระกูลชัย, สัมภาษณ์เมื่อ 17 กันยายน 2555)

ในขณะที่มีดีสุขภาพกายไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากผู้หนีภัยฯ ได้รับการตรวจรักษา และการให้บริการด้านสาธารณสุขอย่างทั่วถึงโดยไม่ค่าใช้จ่ายจากโรงพยาบาลในพื้นที่พักพิงฯ แม้ว่าสถานพยาบาลในพื้นที่พักพิงฯ จากสภาพพื้นที่ที่จำกัดและเป็นไปตามแนวคิด “ชั่วคราว” ขาดความสะดวก สะดวกสบาย และความเป็นสัดส่วนก็ตาม แต่องค์กร Aide Medical Internationale (AMI) ซึ่งรับผิดชอบดูแลด้านสุขภาพได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

“... ลูกของเราคลอดในค่าย (หมายถึง พื้นที่พักพิงฯ) ทั้ง 3 คน มันก็สบายดี เราไม่รู้ว่าคลอดที่โรงพยาบาลข้างนอกเป็นอย่างไร รู้ว่าต้องใช้เงินมาก แต่ที่นี่ (หมายถึงในพื้นที่พักพิงฯ) เราไม่ต้องเสียเงินเลย และถ้าไม่สบายเขาก็ให้ยามากิน เขาดูแลเราดี เพราะหมอก็เป็นกะเหรี่ยงเหมือนเรา เข้าใจเรา...” (กะเหรี่ยงน้อย (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 8 กันยายน 2555)

4) รายได้ เนื่องจากผู้หนีภัยฯ อยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ไม่สามารถประกอบอาชีพใด ๆ ได้ตามกฎหมายของกระทรวงมหาดไทย ทำให้ไม่มีรายได้ แม้ว่าพื้นที่พักพิงฯ จะมีการอนุญาตให้ทำงานได้สำหรับบางกรณี แต่ขาดความสม่ำเสมอจึงทำให้มีรายได้ไม่พอใช้ นอกจากนี้การอาศัยอยู่อย่างยาวนาน ด้วยวิถีชีวิตที่ซ้ำซากจำเจ เฝ้ารอคอยของแจกตามกำหนดโดยไม่ต้องทำอะไร ทำให้พวกเขาไม่เห็นคุณค่า ความสำคัญและศักยภาพของตนเอง ในที่สุดเกิดความเครียดสะสม และต้องการหลุดพ้นสภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้ายนั้น ด้วยการตัดสินใจย้ายถิ่นชั่วคราวเพื่อไปแสวงหาสภาพที่ดีกว่าด้านนอกพื้นที่พักพิงฯ จนเดินทางเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ในที่สุด (สุพงษ์ กองจันทิก, 2551)

ปัจจัยหลักข้างต้น ล้วนเชื่อมโยงกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หรือกล่าวได้ว่าการไม่มีรายได้หรือรายได้ไม่พอใช้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการดำรงอยู่และใช้ชีวิตในพื้นที่พักพิงฯ แม้ผลการศึกษาดังกล่าวจะสอดคล้องกับแนวคิดการค้ามนุษย์ และผลการศึกษาด้านการค้ามนุษย์จากหลาย ๆ แหล่ง ที่พบเช่นกันว่าประเด็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญของการยินยอมย้ายถิ่น

และต้องตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ (Glind, H and Kooijmans, J, 2008, Finnegan, W, 2008, Pretorius, W, 2011, ARTIP, 2011, คณะอนุกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการค้าเด็กและหญิง สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์/สท, 2550, วาสนา เก้านพรัตน์, 2551, ปัญญา ชะเอมเทศ, 2554, เครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน, 2551 และยุพา ภูสาหัส, 2551) แต่ความต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจของผู้ที่อาศัยอยู่ภายในพื้นที่พักพิงฯ ล้วนเป็นการดิ้นรนเพียงเพื่อแสวงหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ขาดแคลน หรือเพื่อความอยู่รอด ไม่ได้มีความต้องการในระดับที่สูงขึ้นเหมือนมูลเหตุการค้ามนุษย์กรณีอื่น ๆ ที่ต้องการยกระดับสถานะทางสังคม หรือการได้รับการยอมรับจากความมั่นคงด้านการเงิน เป็นต้น

4.1.2 ปัจจัยตั้ง ประกอบด้วยความต้องการแรงงานระดับล่างหรือแรงงานไร้ฝีมือในเขตเมือง โดยเฉพาะย่านอุตสาหกรรมและแบบอย่างจากผู้ที่เคยประสบความสำเร็จจากการทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงฯ ทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ต้องการออกไปทำงานหรือแสวงหาสภาพที่ดีกว่าบ้าง ความกระหายงานทำและรายได้เพื่อสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ทำให้ขาดอำนาจต่อรองและทางเลือกในอาชีพและรายได้

“... เราหางานทำไม่ได้ เพราะเขาห้ามทำ ห้ามออกไป เราอยากมีเงินไว้ใช้ ซื้อของใช้ของกิน ให้พ่อแม่ เหมือนเพื่อนคนอื่น ๆ ที่เขาไปทำงานที่กรุงเทพฯ กลับมาแต่งตัวสวย ๆ อยากกินอะไรก็ได้กิน พ่อแม่เขาก็อยู่สบาย เราก็กลัวจะไม่อยากไป แต่เพื่อนมันบอกว่าไม่ต้องกลัวดูเขาเป็นตัวอย่างสิไม่เห็นถูกหลอกเลย...” (กะเหรี่ยงน้อย (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 8 กันยายน 2555)

4.1.3 ปัจจัยเร่ง (Accelerator Factors) ประกอบด้วย การถูกจำกัดสิทธิบางประการ ทำให้ขาดอิสรภาพ (Freedom) โดยเฉพาะเสรีภาพในการเดินทาง อันเป็นผลมาจากมาตรการทางการปกครองภายในพื้นที่พักพิงฯ

“... อยู่ข้างในไม่สบาย ไปไหนไม่สะดวก อยู่นาน ๆ มันเบื่อไม่มีอะไรทำ ข้างนอกมีงานทำแต่ต้องคอยหลบตำรวจ ถ้ามีเงินตำรวจไม่จับ...” (ชู (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

ปัจจัยเร่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่ผู้หนีภัยจากการสู้รบมีสถานะทางบุคคลที่เปราะบาง โดยเฉพาะเมื่อออกมาอาศัยอยู่ด้านนอกพื้นที่พักพิงฯ โดยทำให้พวกเขาหมดสิ้นสถานะ “ผู้หนีภัยจากการสู้รบ” ที่ทางไทยให้การรับรองสถานะและอนุญาตให้อยู่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวภายในสถานที่จัดไว้ให้ และกลายเป็น “คนเถื่อน” หรือเป็น “ผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย” โดยปริยาย ซึ่งมีความผิดติดตัวตลอดเวลา สถานะที่ผิดกฎหมายดังกล่าวเป็นจุดอ่อน ที่มีฉันทกษณกฉวยเอาเป็นโอกาสในการหลอกลวง เอาเปรียบ และชักจูงเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ในที่สุด ในขณะที่ผู้ที่มีความผิดติดตัวพยายามแสวงหาที่อยู่

ที่มีขีด เป็นหลักแหล่งเพื่อให้รอดพ้นจากการถูกจับกุม ทำให้ปัจจัยนี้เป็นตัวเร่งให้เหยื่อเดินทางเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ จากการถูกล่อลวง เอาเปรียบและขูดรีดได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

“... เรายอมทำงานในเรือประมงดีกว่า แม้จะรู้ว่าจะงานหนักเหนื่อยมาก ๆ แต่ตำรวจไม่ตรวจในเรือ ทำให้ไม่ถูกจับ ถ้าไม่ลงเรือต้องคอยหลบซ่อน ไม่มีความสุข ถ้าถูกจับก็เสียเงินครั้งละมาก ๆ มาทำงานใหม่ก็เดินทางมายาก เสียเงินแพง และไม่รู้ว่าจะมีงานทำใหม่มั้ย...” (ไมค์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่เป็นปัจจัยเร่งอันสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่จะเร่งให้เหยื่อเดินทางเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เร็วและง่ายขึ้นคือ “ความไว้วางใจในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน” ซึ่งนับเป็นคุณลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเผ่ากะเหรี่ยง (Karen) ที่ใกล้ชิดจริงใจและไม่รู้เท่าทันกลลวง และหากรู้จักกันมาก่อนก็ยิ่งทำให้หลงเชื่อได้อย่างสนิทใจ และดึงให้เข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ได้รวดเร็วขึ้น

“... ที่แรกเราไม่ไป เรากลัว เราไม่รู้จักรู้ใคร ไม่รู้จักที่ทำงาน แต่คนที่มาชวนนี้เป็นกะเหรี่ยงด้วยกัน และเราก็รู้จัก เขาไม่น่าหลอกนะ สุดท้ายเขาพาเราไปขายแล้วหนีกลับเลย ตอนนี้อยู่ไหนแล้วไม่รู้ เห็นมีคนบอกว่าถูกตำรวจจับแล้วเพราะว่าหลอกเขาอย่างนี้แหละ...” (ซู (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

จากการลักลอบออกนอกพื้นที่พักพิงฯ ซึ่งทำให้ผู้หนีภัยฯ ต้องกลายเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เนื่องจากการเป็นบุคคลต่างด้าวที่ขาดหลักฐานแสดงตน ไม่มีหนังสือเดินทางดังกล่าวข้างต้น แต่เมื่อพิจารณาตามแนวคิดความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งเชื่อว่าบุคคลย่อมเป็นพลเมืองของทุกที่ในโลก บุคคลสามารถอาศัยอยู่ในทุกสังคมในโลกภายใต้แนวคิดเดียวกันได้อย่างผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันโดยไม่รู้สึกว่าเป็น “คนอื่น” (Kant, I, 1970a) จะพบว่าไม่อาจเกิดขึ้นได้จริงในสังคมไทย โดยเฉพาะกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มีความเปราะบางทางสถานะบุคคลดังกล่าว ที่ยังคงมี “ความเป็นคนอื่น” ตามกฎหมายไทย (พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522) และยังคงแปลกแยกจากคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยไม่อาจรวมเป็นเนื้อเดียวกันกับคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ ความเป็นอื่น และความเป็นชายขอบในสังคมไทยทำให้ถูกเอาเปรียบ หลอกลวงได้ง่าย ขาดอำนาจต่อรอง ไร้เส้นทางเลือก จึงต้องอยู่อย่างหลบซ่อนเพื่อให้รอดพ้นจากการถูกจับกุมในแต่ละวัน จากการศึกษาพบว่าเหยื่อบางราย (ไมค์) สมัครใจเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ เพื่อหลีกเลี่ยงการเป็น “คนอื่น” หรือ “คนต่างด้าว” ด้วยการลงเรือประมงออกหาปลากลางทะเล ซึ่งสถานที่นั้นเขาเชื่อว่าเขาสามารถทำงานอยู่ได้โดยปราศจากการตรวจสอบและจับกุมจากตำรวจ

4.2 องค์ประกอบการค้ามนุษย์

4.2.1 องค์ประกอบด้านการเคลื่อนย้าย (Movement) หรือ กิจกรรม (Activity)

พบว่าประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ 1) มีนายหน้าเป็นธุระจัดหา โดยการจัดหาและดำเนินการขนส่งจากต้นทางถึง

ปลายทางด้วยตนเอง เพื่อต้องการประโยชน์จากการขนส่งเป็นหลัก ซึ่งนายหน้าในการจัดหาแรงงานและส่งเข้าทำงานเป็นนายหน้าประเภทหนึ่ง (เครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน, 2551) โดยพบว่า ใช้วิธีการจัดหาจากคนที่มีความคุ้นเคย ความเป็นพวกเดียวกัน (ชนเผ่า) หรือคนรู้จัก และจุดอ่อนของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ คือคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำ เนื่องจากบุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าวสามารถโน้มน้าวเพื่อจูงใจให้คล้อยตามและตัดสินใจร่วมเดินทางไปด้วยความสมัครใจได้ง่าย และ 2) ใช้การขนส่งและการเคลื่อนย้ายที่หลากหลาย เพื่อหลบเลี่ยงการถูกตรวจสอบและจับกุมจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งพบจากการศึกษาครั้งนี้จำนวน 4 ลักษณะ ได้แก่ 2.1) เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวจากต้นทางถึงปลายทาง 2.2) เดินทางด้วยรถยนต์โดยสารสาธารณะจากต้นทางถึงปลายทาง 2.3) เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวสลับกับการเดินเท้าในป่า และ 2.4) เดินทางด้วยรถยนต์โดยสารสาธารณะ สลับกับการเดินเท้า และรถยนต์ส่วนตัว นอกจากนี้ยังพบการใช้วิธีการเดินทางและการกระทำอื่นเพิ่มเติม ได้แก่ 2.5) หลบหนียวักกั้งไว้เพื่อพักรอระหว่างการเดินทาง 2.6) ส่งต่อเป็นทอด ๆ 2.7) ใช้สารเสพติด (ยาบ้า) ด้วยการผสมน้ำให้ดื่มระหว่างการเดินทาง และ 2.8) ซุกซ่อนในรถยนต์ที่ดัดแปลงขึ้นเป็นการเฉพาะ ดังเส้นทางการเดินทางของเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกรณีศึกษาที่ 2 ซึ่งใช้วิธีการที่หลากหลาย เริ่มจากการนั่งรถยนต์โดยสารจากต้นทางมาพักรอที่บ้านหลังหนึ่ง ในพื้นที่อำเภอแม่สอด 3 คืนเพื่อรอผู้ร่วมเดินทางคนอื่น เมื่อครบจำนวนที่ต้องการ จึงใช้รถยนต์ส่วนตัวขนส่งจากจุดพักรอเมื่อถึงด่านตรวจก็ให้ลงจากรถเดินเท้าต่อไปในป่าเพื่อหลบเลี่ยงการถูกตรวจสอบ ใช้เวลาประมาณ 3 คืน 4 วัน ระหว่างนั้นมีการพักรอระหว่างทางตามหังงา พร้อมนำส่งเสบียงอาหารตามจุดที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ใช้ยาบ้าผสมในน้ำให้ทุกคนดื่มเพื่อเดินทางถึงที่หมายโดยเร็ว และไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อพ้นเขตป่าด้านตะวันตกของจังหวัดตาก เดินทางไปกับรถยนต์ส่วนตัวที่มารอรับจนถึงปลายทางคือกรุงเทพฯ ดังภาพ 1-2

ภาพ 1 แสดงเส้นทางการเดินทางของกรณีศึกษาที่ 2 จากพื้นที่พักพิงฯ อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก

ส่วนแบ่งก็เช่นกันจาก 30% ก็เหลือ 20% หนูทนทำพอมดหนี้ และเหลือตั้งตัวนิดหน่อยพอแล้ว...” (นิค (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 12 กันยายน 2555)

2) การแสวงหาประโยชน์จากการเอาคนลงเป็นทาส (จำนวน 4 คน เป็นแรงงานชายในเรือประมง 2 คน และเป็นแรงงานชายในโรงงาน 2 คน) โดยปรากฏแรงงานทาสบนเรือประมงและในโรงงาน ซึ่งต้องทำงานติดต่อกันอย่างยาวนานทุกวันไม่มีวันหยุด และไม่ได้รับค่าจ้างหรือได้รับน้อยกว่าที่ตกลงกันก่อนเริ่มงาน โดยแรงงานต่างด้าวในกิจการประมงยากที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของแรงงาน เนื่องจากต้องทำงานอยู่กลางทะเลยากแก่การเข้าถึงของเจ้าหน้าที่ ลักษณะการทำงานเต็มไปด้วยความเสี่ยงอันตราย ต้องทำงานหนักติดต่อกันยาวนาน ไม่เป็นเวลา และต้องทนต่อการถูกเอาเปรียบจากนายจ้างหรือได้กำไรในเรือของเงินค่าจ้างและเงินค่าเปอร์เซ็นต์จากการขายปลา (สมาน เหล่าดำรงชัย, 2551)

ขณะเดียวกัน การใช้แรงงานเยี่ยงทาสในโรงงานประเภทต่าง ๆ ด้วยการทำงานหนักติดต่อกันยาวนานหลายชั่วโมงต่อวันจนแทบไม่มีเวลาหยุดพัก มักควบคุมไปกับการที่เหยื่อต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุม การกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดของผู้ค้ำมนุษย์เพื่อป้องกันการหลบหนี เช่น การข่มขู่ การทำร้าย การทำให้โดดเดี่ยว หรือแม้แต่การฆ่าเพื่อไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง

“... ตอนเรือกำลังเข้าฝั่ง ซึ่งเขาจะต้องจ่ายค่าจ้างให้เรา แต่เขาให้ลูกเรือชาวลาวยับเรากับเพื่อนโยนลงทะเล เรือก็แล่นห่างออกไปทุกที กลางคืนมันมืด และหนาวมากเรามองอะไรไม่เห็น สองคนลอยคอถึงเช้า เรือคนไทยมาพบ เขาช่วยและพาเราขึ้นฝั่งที่สงขลา...” (ไมค์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

3) การแสวงหาประโยชน์จากการบังคับใช้แรงงานหรือบริการ (เป็นบุคคลกลุ่มเดียวกับข้อ 2) กล่าวคือผู้ค้ำมนุษย์ใช้แรงงานเหยื่อด้วยการกระทำที่เป็นการบังคับ ซึ่งเหยื่อไม่อาจขัดขืนหรือหลีกเลี่ยงได้ ต้องทำงานด้วยความไม่เต็มใจและผินทหน้าเพื่อความปลอดภัย ในขณะที่ยังถูกบังคับโดยผลประโยชน์อย่างเต็มที่จากแรงงานของเหยื่อ กรณีแรงงานในเรือประมงแม้เจ็บป่วยจากการตรากตรำก็ยังถูกบังคับให้ทำงาน โดยนายจ้างหวังเพียงผลประโยชน์จากแรงงานของเหยื่อโดยไม่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม ดังการให้สัมภาษณ์

“... ถึงไม่สบายเขาก็บังคับให้ทำ ต้องผินทหน้า เราไม่อาจเอาเปรียบหรือกินแรงผู้อื่น ถ้าเราไม่ทำเราก็หมดประโยชน์บนเรือ ท่านคงเดาได้ว่านายจ้างจะทำอย่างไรกับคนที่นั่งกินนอนกินบนเรือโดยทำงานไม่ได้...” (หนุ่ม (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

นอกจากนี้การทำงานในโรงงานที่เป็นเหมือนโรงงานนรก แรงงานถูกแสวงหาประโยชน์จากการทำงานด้วยการถูกรีดเค้นแรงงานอย่างไม่ยินยอมพร้อมใจ สภาพเหล่านี้ทำให้นายจ้างแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากแรงงาน ดังการให้สัมภาษณ์

“... บังคับให้เราทำงาน พอถึงเวลาจ่ายค่าแรงนายจ้างไม่

จ่าย บอกว่าเป็นพม่าแคว้นที่อยู่ที่ยากก็พอแล้ว จะเอาเงินไปใช้ที่ไหน ออกไปข้างนอกก็ถูกจับ...” (เอก (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

ปรากฏการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดความเป็นพลเมืองโลกของค้ำที่เชื่อว่ามนุษย์จะสามารถอยู่ภายใต้แนวคิดเดียวกันทั้งโลก และสามารถอาศัยอยู่ได้ในทุกสังคมด้วยความเป็นเนื้อเดียวกัน แม้จะมีความต่างก็ตาม (Kant, I, 1990a) ไม่อาจครอบคลุมกลุ่มแรงงานข้ามชาติซึ่งมีสถานะทางบุคคลที่เปราะบาง พวกเขายังคงถูกกระทำด้วยวิธีการที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกดขี่ เอาเปรียบขูดรีดสารพัด และยังคงความเป็น “คนอื่น” ที่ไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกันกับแรงงานไทย หรือแรงงานในระบบ

4) การแสวงหาประโยชน์จากการกระทำที่เป็นการขูดรีดบุคคล (เป็นแรงงานหญิงทำงานบ้าน 1 คน) การบีบบังคับเอา หรือบีบบังคับให้อินยอมด้วยการกดค่าแรงให้ต่ำลง เอาเปรียบค่าแรงหรือทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง วิธีการเหล่านี้พบในการกระทำที่เป็นการขูดรีดจากเหยื่อการค้ามนุษย์ เนื่องจากลักษณะงานเป็นธุรกิจผิดกฎหมาย หรือสถานที่ค้ามนุษย์มักปกปิดมิดชิด เร้นลับยากแก่การตรวจสอบ และกำกับให้เป็นไปตามกฎหมาย ดังนั้นการจ้างงานจึงขึ้นอยู่กับนายจ้างเป็นสำคัญ หากต้องเกณฑ์หรืออัตรการจ้างงานตามกฎหมายไม่ ซึ่งส่งผลไปถึงระบบสวัสดิการ สิทธิประโยชน์ และสภาพความเป็นอยู่ของแรงงาน

“... แม้นายจ้างให้เงินเรา แต่เราฝากนายจ้าง นายจ้างโอนผ่านบัญชีนายหน้า นายหน้าไม่ให้แม่ เงินเราก็กายหมด เหมือนกับทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง...” (กะเหรี่ยงน้อย (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 8 กันยายน 2555)

“... เราทำงานสี่ปีไม่ขึ้นเงินเดือนเลย แถมงานหนักและมากขึ้น กลางดึกก็ปลุกเรามาทำงาน เสื้อผ้า และของใช้ส่วนตัวเขาหามาให้หมดไม่ได้เลือก แต่หักจากค่าแรงเรา เท่าไหร่ไม่รู้เราไม่รู้ราคา รู้แต่ว่าเกินครึ่งของเงินเดือนทุกเดือน...” (กะเหรี่ยงน้อย (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 8 กันยายน 2555)

การแสวงหาประโยชน์ลักษณะดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับการให้เป็นแรงงานที่ถูกบังคับ ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัยประการแรกคือ ความต้องการของนายจ้าง (Demand of Labor) คือผลกำไร และความคุ้มค่า จึงลดต้นทุนด้วยการกดค่าแรง จ้างแรงงานต่างด้าว แรงงานเด็ก เป็นต้น ประการที่สอง การเข้ามาของผู้ใช้แรงงานเอง (Supply of Labor) ความกระหายอยากได้งานทำ จำนวนแรงงานมาก ทำให้นายจ้างมีทางเลือก จึงกดค่าแรง ตัดสวัสดิการ เพื่อลดต้นทุน และเป็นช่องว่างให้เกิดการบังคับทำงานง่ายขึ้น และประการสุดท้ายคือตลาดแรงงาน (Labor Market) ที่ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ ประเภทงาน หากเป็นงานในธุรกิจผิดกฎหมาย อัตรการจ้าง และสภาพงานจะขึ้นอยู่กับนายจ้างเพียงผู้เดียว

5) การแสวงหาประโยชน์จากนายหน้าหัวคิวค่าขนส่ง ซึ่งทุกกรณีศึกษาล้วนถูกแสวงหาประโยชน์โดยวิธีนี้

“... เราเลือกแบบ วี ไอ พี ราคา 12,000 บาท ไม่ต้องจ่าย ก่อนแต่ทำงานให้ฟรีพร้อมดอกเบี๋ย เท่าไรเราไม่รู้จนกว่าจะหมด คิดว่าเขาเอาเบี๋ยเบรณะ เทียละ 15 คน เจ้าของรถได้แต่ละเทีย จากแม่สอดไปกรุงเทพฯ เกือบสองแสน...” (หนู่ม (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

หากพิจารณาตามกฎหมาย การแสวงหาประโยชน์จาก หัวคิวค่าขนส่งไม่ปรากฏในรูปแบบของการแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบจากความสัมพันธ์ตามมาตรา 4 หากแต่วิธีการ ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคมอันอาจเป็นขั้นตอนหนึ่งของการค้ามนุษย์ นอกจากนี้การขนส่งยังใช้วิธีอันตรายซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกขนส่ง ดังเช่น เมื่อพ.ศ. 2551 กรณีการขนส่งแรงงานชาวพม่าจากจังหวัดระนองไปจังหวัดภูเก็ต เป็นเหตุให้ชาวพม่าเสียชีวิต 54 คน ภายในรถห้องเย็น ซึ่งปรากฏการณ์ทางสังคมเหล่านี้ เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบความสัมพันธ์ตามกฎหมาย ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นการค้ามนุษย์หรือไม่ โดยเฉพาะประเด็นการขาดองค์ประกอบสำคัญด้านการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ เนื่องจากไม่อาจพิสูจน์ทราบได้ว่า หากพวกเขาเดินทางถึงปลายทาง พวกเขาจะถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือไม่ กระนั้นก็ตามคณะผู้วิจัยเห็นว่า การแสวงหาประโยชน์จากการค้ามนุษย์ไม่น่าจำกัดอยู่ที่การทำงานที่ปลายทาง หากแต่ควรครอบคลุมทุกขั้นตอนของกระบวนการค้ามนุษย์ที่พบว่ามีแสวงหาประโยชน์ โดยเฉพาะขั้นตอนการขนส่งที่ผู้ขนส่งแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากผู้ถูกขนส่ง กล่าวคือผู้เดินทางจ่ายเงินในอัตราที่สูงกว่าค่าจ้างปกติ แต่ผู้ขนส่งให้บริการด้วยการใช้วิธีการขนส่งที่อันตราย อันเป็นการเอาเปรียบ ขูดรีดและแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากผู้เดินทาง ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงถึงช่องว่างของกฎหมายที่ไม่ได้ครอบคลุมประเด็นนี้ และเป็นโอกาสของนักค้ามนุษย์ (Trafficker) ที่เลือกแสวงหาประโยชน์จากขั้นตอนนี้

เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในการเป็นพลเมืองโลกโดยไม่ถูกกลืนหรือสิทธิในฐานะที่เป็นคนอื่น (Kant, I., 1970b) ช่องว่างของกฎหมายที่มีลักษณะทำนองเดียวกับปรากฏการณ์ดังกล่าว ต้องถูกจัดให้หมดไป ด้วยการเพิ่มเติมรูปแบบการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากนายหน้าหัวคิวค่าขนส่ง เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หรือขยายความรูปแบบการแสวงหาประโยชน์เดิมที่มีอยู่ให้ครอบคลุมพฤติกรรมนักค้าตามปรากฏการณ์ดังกล่าว และควรสร้างบรรทัดฐานด้วยคำพิพากษาคดีดังกล่าวเพื่อใช้กับคดีลักษณะทำนองเดียวกันในอนาคต โดยไม่ควรใช้กฎหมายอื่น เช่น ประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น มาบังคับใช้แทนกฎหมายเฉพาะที่มีอยู่แล้วคือพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ซึ่งความผิดฐาน “ค้ามนุษย์” เป็นความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 เพื่อยึดอายุตัดพริ้งสินที่ได้มาจากการค้ามนุษย์ได้ด้วย วิธีการข้างต้น ปิดช่องโอกาสก่ออาชญากรรมของอาชญากร และทำให้บังคับใช้

กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นการปกป้องสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองโลกโดยเฉพาะบุคคลต่างด้าวในรัฐไทย

4.3 วิธีการค้ามนุษย์

4.3.1 วิธีการค้ามนุษย์ระหว่างขั้นการเคลื่อนย้าย

พบว่า ผู้ขนส่งหรือนายหน้าใช้วิธีการหลอกลวงให้เหยื่อหลงเชื่อด้วยการบิดเบือนหรือปกปิดข้อมูลของลักษณะงาน หรือวิธีการเดินทาง เพื่อให้เหยื่อยินยอมเดินทางเข้าสู่วงจรของการค้ามนุษย์ด้วยความสมัครใจ แต่ความสมัครใจนั้นเกิดจากการได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง หรือถูกปกปิดข้อมูลที่ควรแจ้งให้ทราบ ความสมัครใจนั้นจึงไม่ได้เกิดจากความบริสุทธิ์ใจโดยแท้ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการผูกมัดด้วยหนี้สินจากค่าเดินทาง ซึ่งมีที่มาจากความยากจน และจากความไว้วางใจของเหยื่อที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

“... ที่เรายอมไปเพราะเขาใจว่าเรามีงานทำ และค่าจ้างเหมือนที่นายหน้าบอก และเขาออกค่าเดินทางให้ก่อน ถ้าเราจ่ายก่อนคงไม่ได้ไปเพราะไม่มีเงินค่ารถ และถ้ารู้ว่าเขาหลอกเรา เราไม่ไปหรอก...” (เอก (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

ความสมัครใจเดินทางมากับนายหน้า หรือผู้ขนส่งของเหยื่อการค้ามนุษย์ที่พบในการศึกษาครั้งนี้ มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับผลการศึกษาการค้าหญิงและเด็กเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางเพศในอเมริกา ที่พบว่าเหยื่อส่วนใหญ่มาจากเอเชีย รัสเซีย ยุโรป ตะวันออก และลาตินอเมริกา ซึ่งล้วนมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ไม่ดี โดยนักค้ามนุษย์ใช้ความอ่อนแอของเพศหญิงและเด็กในการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ ลักพาตัว หรือทำการซื้อขายมาจากผู้ปกครอง โดยหญิงหรือเด็กเหล่านั้นไม่ได้สมัครใจร่วมเดินทางแต่อย่างใด (Hodge, David R., 2008) อย่างไรก็ตาม จากปรากฏการณ์จริงในสังคมไทย วิธีการค้ามนุษย์ขั้นการจัดหาเพื่อเคลื่อนย้ายไปยังปลายทาง พบว่านักค้าใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ถูกเคลื่อนย้ายร่วมเดินทางไปด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้เพื่อให้การเดินทางไปถึงปลายทางอย่างปลอดภัย และหากถูกจับกุมที่ปลายทาง นายหน้าหรือผู้จัดหาจะสามารถรอดพ้นจากการเป็นตัวการร่วมในกระบวนการค้ามนุษย์ เนื่องจากยังไม่มีการกระทำผิดเกิดขึ้นในขั้นตอนการเคลื่อนย้าย

นับแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 เป็นต้นมา “... การเข้าช่วยเหลือเหยื่อของเจ้าหน้าที่ตำรวจและทีมสหวิชาชีพปรากฏผลงานเป็นที่ประจักษ์ ด้วยการประชาสัมพันธ์รายงานสถานการณ์จากสื่อ โดยพบว่าเหยื่อที่ได้รับการช่วยเหลือต้องทนทุกข์ทรมาน และต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้รอดพ้นจากสภาพนั้น ซึ่งเหยื่อมักให้ความร่วมมือ และยินยอมเป็นพยานในการสอบสวนเพื่อนำตัวนักค้ามาดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม ระยะเวลา (ประมาณ พ.ศ.2554-2555) หลายกรณีที่เจ้าหน้าที่บุกเข้าช่วยเหลือเหยื่อจากการค้ามนุษย์ แต่เหยื่อไม่ต้องการความช่วยเหลือ เนื่องจากเหยื่อยอมจำนนต่อการถูกแสวงหาประโยชน์จากนักค้าในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการแสวงหาประโยชน์จากบริการทางเพศ ซึ่งเหยื่อมีรายได้จากการขาย

บริการทางเพศแม้ว่าจะถูกค้ำมนุษย์ก็ตาม เขื่อยมือภาระต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว รวมทั้งต้องชดใช้หนี้สินที่นักค้า/นายหน้าผูกมัดไว้ การได้รับความช่วยเหลือจะทำให้เหยื่อขาดรายได้และไม่อาจรับผิดชอบต่อการดำรงค่าที่แบกรับไว้ได้อีก...” (ปัญญา ชะเอมเทศ, สัมภาษณ์เมื่อ 8 ตุลาคม 2555)

ดังนั้นประเด็นความสมัครใจของเหยื่อ และการไม่ได้รับความร่วมมือ พร้อมทั้งการไม่ต้องการความช่วยเหลือจากเหยื่อมีแนวโน้มที่จะพบมากขึ้น และเจ้าหน้าที่ต้องปรับกลยุทธ์ในการช่วยเหลือเหยื่อ และดำเนินคดีต่อนักค้าให้รู้เท่าทันและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป

4.3.2 วิธีการค้ามนุษย์ระหว่างการทำงานที่ปลายทาง

พบว่า ระหว่างการทำงาน เหยื่อถูกบังคับ ช่มชู้เพื่อให้เกิดความกลัว การทำร้าย การกักขังไว้เฉพาะภายในที่ทำงาน จำกัดสิทธิในการสื่อสาร การลดปริมาณอาหารในแต่ละมื้อลง และการใช้อำนาจที่เหนือกว่าระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งวิธีการดังกล่าวล้วนเป็นกลไกที่นักค้าใช้ควบคุมให้เหยื่อต้องทนทำงานอย่างไม่เต็มใจ และไม่กล้าหลบหนี เนื่องจากนักค้าต้องการแสวงหาประโยชน์จากเหยื่ออย่างเต็มที่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการค้ามนุษย์ และแนวคิดการให้เป็นแรงงานที่ถูกบังคับ ที่ใช้กลไกต่าง ๆ เพื่อความมุ่งหมาย 2 ประการ คือ ควบคุมการทำงานของเหยื่อ และเพื่อป้องกันเหยื่อหลบหนี ทั้งนี้ความมุ่งหมายทั้งสองประการล้วนเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของนักค้า (ARTIP, 2011, พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551)

“... เขาให้กินข้าวถ้วยเดียว กับข้าวชนิดน้อย วันละ 2 มื้อ เรากินไม่อิ่ม กะเหรี่ยงกินข้าวเยอะ เราอยู่ได้ 2 อาทิตย์ วันที่ออกมาตอนประตูเปิดตอนเช้า...” (ชู (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

“... เขาขังไว้แต่ในห้องให้ทำงานเย็บผ้า ปักโลโก้ ตัดด้วยไม่เคยออกไปข้างนอกเลยจนเราเห็นเพื่อนที่อยู่มานานแล้วตัวขาวซีด ไม่ใช่ขาวสวยนะ แต่มันซีดแบบไม่ถูกแสงเลย และผอมเพราะได้กินข้าวน้อย แต่เขาหนีไม่ได้...” (ชู (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน 2555)

“... เราทำถึงฝักกาดตองตกจากรถ เขาใช้ไม้ทุบที่หลังจนบวมแดง ปวดและร้าวอยู่หลายวัน แต่ต้องทนทำงานทุกวัน ไม่จันทูกดอีก บางทีจะเตะให้ไส้แตก เรากลัวถูกทำร้ายจึงทนทำไปจนมันหายเจ็บไปเอง...” (เอก (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 20 กันยายน 2555)

โดยทั่วไปการแสวงหาประโยชน์มักเกิดขึ้นระหว่างการทำงานและมักเป็นการกระทำโดยนายจ้างหรือผู้เกี่ยวข้องในสถานที่ทำงานนั้นที่นายจ้างมอบหมาย (ARTIP, 2011) แต่ในการศึกษาค้นพบว่า ระหว่างการทำงานของเหยื่อรายหนึ่ง ซึ่งเหยื่อทราบข้อเท็จจริงหลังการหลุดพ้นจากการถูกค้ำมนุษย์แล้วว่า นายหน้าได้กระทำการฉ้อฉลด้วยการยักยอกเอาเงินค่าจ้างของเหยื่อที่ฝากให้มารดาในพื้นที่พักพิงฯ ไปโดยทุจริต อันเป็นการแสวงหา

ประโยชน์จากเหยื่อซึ่งไม่ได้เกิดจากการกระทำของนายจ้างเท่านั้น ทุกขั้นตอนในกระบวนการค้ามนุษย์ ผู้เกี่ยวข้องแสวงหาประโยชน์จากเหยื่อได้ทุกเมื่อ

“... เราฝากเงินให้แม่ผ่านนายจ้าง 4 ครั้งเป็นเงินประมาณ 30,000 บาท นายจ้างโอนเงินเข้าบัญชีนายหน้าเอาไปให้แม่ที่แบกระ (หมายถึงพื้นที่พักพิงฯ) นายจ้างเอาหลักฐานใบโอนเงินมาให้เราเก็บไว้ทุกครั้ง และเราเชื่อว่านายจ้างโอนให้นายหน้าจริงพอเรากลับไปถามแม่บอกไม่เคยได้รับ และเราก็ทนายหน้าไม่เจอ หนีไปอยู่ไหนไม่รู้ เขาเอาเงินเราไปหมด...” (กะเหรี่ยงน้อย (นามสมมติ), สัมภาษณ์เมื่อ 8 กันยายน 2555)

5. สรุป

กระบวนการค้ามนุษย์ ในกลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ เกิดจาก 3 สาเหตุ คือ 1) ปัจจัยหลักในพื้นที่พักพิงฯ โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำ ประกอบด้วยด้านที่อยู่อาศัย อาหาร สุขภาพ และรายได้ 2) ปัจจัยตึงจากด้านนอก ประกอบด้วย ความต้องการแรงงานระดับล่าง และแบบอย่างจากผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงฯ และ 3) ปัจจัยเร่ง ซึ่งเป็นประเด็นที่ค้นพบใหม่จากการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ การถูกจำกัดสิทธิในพื้นที่พักพิงฯ การมีสถานะทางบุคคลที่เปราะบางและความไว้วางใจในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งเป็นคนคุ้นเคย และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเป็นนายหน้าที่ทำการจัดหาเหยื่อ พร้อมทั้งหลอกลวงด้วยการปกปิด บิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะงานที่ปลายทาง วิธีการเดินทาง และผูกมัดไว้ด้วยหนี้สินที่เกิดจากการเดินทาง ทำให้เหยื่อทุกคนล้วนยินยอมและร่วมเดินทางไปด้วยความสมัครใจ นายหน้าใช้วิธีการเดินทางที่หลากหลายทั้งเดินเท้า ไซรยนต์ส่วนตัว รถสาธารณะ ทั้งใช้การชักชวนและการเดินทางที่เปิดเผยมักมีการฟักรอและการส่งต่อเป็นทอดๆ และที่ปลายทางเหยื่อถูกแสวงหาประโยชน์จำนวน 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การค้าประเวณี 2) การบังคับใช้แรงงาน 3) การเอาคนลงเป็นทาส 4) การกระทำที่เป็นการขูดรีดบุคคล โดยทั้ง 4 รูปแบบปรากฏอยู่ในกรอบกฎหมายไทย ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 และ 5) การแสวงหาประโยชน์จากนายหน้าหัวคิวค่าขนส่ง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ค้นพบใหม่จากการศึกษาในครั้งนี้ ส่วนวิธีการค้ามนุษย์ นักค้าใช้วิธีการข่มขู่ ทำร้าย ใช้อำนาจที่เหนือกว่า และใช้กลไกต่าง ๆ ควบคุมเหยื่อระหว่างการทำงานเพื่อผลประโยชน์ที่ค้ำค้ำ และป้องกันไม่ให้เหยื่อหลบหนี

บรรณานุกรม

- คณะอนุกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการค้าเด็กและหญิง สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). **นโยบายและแผนระดับชาติ เรื่องการป้องกัน ปรามปราม และแก้ไขปัญหาการค้าเด็กและหญิงภายในประเทศและข้ามชาติ** (พิมพ์ครั้งที่ 3) : ม.ป.ท.
- ที่ทำการปกครองอำเภอท่าสองยาง และอำเภอแม่ระมาด. (2553). **รายงานบัญชีคนในบ้าน**. มปป: มปป.
- บันดาล บัวแดง และทวีศักดิ์ ศิริพรไพบูลย์ (ผู้บรรยาย). (6 พฤษภาคม 2553). **ปัญหาด้านความมั่นคงบริเวณพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สมาคมสถิติแห่งประเทศไทย และเครือข่ายวิจัยสถิติศาสตร์
- บันดาล บัวแดง และพัชรินทร์ สิริสุนทร (ผู้บรรยาย). (3 สิงหาคม 2553). **ความมั่นคงทางสังคมของชุมชนโดยรอบพื้นที่พักพิงชั่วคราวแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก**. อุดรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์และเครือข่าย
- ประวิทย์ ร้อยแก้ว (ผู้บรรยาย). (17-20 มีนาคม 2551). **การค้ามนุษย์ : คำนิยาม** (หน้า 5-28). ในการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้ปฏิบัติงานสหวิชาชีพเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- ปัญญา ชะเอมเทศ (ผู้บรรยาย). (23-27 พฤษภาคม 2554). **ขอบเขตและองค์ประกอบในการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์**. ในการสัมมนาหลักสูตร ASEAN Training Program on Trafficking in Persons for Specialist Investigators (การสืบสวนการกระทำผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในการบังคับใช้กฎหมายและครูผู้ฝึกสอน รุ่นที่ 2). กรุงเทพฯ: มปป.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปรามปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551, (2551). **มาตรา 14**, ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 125 ตอนที่ 29 ก. พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ. (กุมภาพันธ์, 2555). **เอกสารประกอบการบรรยายสรุป**. มปป: มปป.
- ยุพา ภูสาหัส (ผู้บรรยาย). (17-20 มีนาคม 2551). **รูปแบบ ที่มา สาเหตุ และผลกระทบของการค้ามนุษย์**. ในการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้ปฏิบัติงานสหวิชาชีพเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ (หน้า 59-65). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- วาสนา เก้านพรัตน์ (ผู้บรรยาย). (17-20 มีนาคม 2551). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์**. พิษณุโลก: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย (UNICEF) และองค์การแพลน ประเทศไทย (PLAN)
- สมาน เหล่าดำรงชัย. (2551). **การคุ้มครองแรงงานต่างด้าวในกิจการประมง**. วารสารเอเชียปริทัศน์, 29(1), 88-109

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Asia Regional Trafficking In Persons Project/ARTIP. 2011. **ASEAN Training Program on Trafficking in Persons for Specialist Investigators, Participant Manual Thailand**.
- Finnegan, W. (2008). **The Countertraffickers: International Organization for Migration**.: The New Yorker 84 (12):44.
- Glind, H. and Kooijmans, J. (2008). **Modern-Day Child Slavery: Children and Society** 22 (3):150-166.
- Hodge, David R. (2008). **Sexual Trafficking in the United States: A Domestic Problem with Transnational Dimensions**.: Social Work 53 (2):143-152.
- Kant, I. (1970a). **Metaphysics of morals**.In **Kant's political writings** (pp. 131-175). Cambridge: University Press.
- Kant, I. (1970b). **Perpetual peace**.In **Kant's political writings** (pp. 93-130).Cambridge: University Press.
- Pretorius, W. (Presenter). (May 23-27 2011). **Identification and Treatment of Victims of Trafficking: in Human Trafficking : Investigation Course**. Bangkok.

ข้อมูลจากสื่อออนไลน์

- เครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน. (2551). **รายงานการค้ามนุษย์ประจำปี พ.ศ.2551**. สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2553, จาก <http://thai.bangkok.usembassy.gov>
- มนตรี กิจวิโรจน์กุล, สยามรัฐ. (19 มิถุนายน 2551). **ศูนย์ผู้ลี้ภัยท่าสองยาง หนามดำใจไทย-พม่า**. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2552, จาก <http://www.statelessperson.com>.
- สุรพงษ์ กองจันทึก.(2551). **ผู้ลี้ภัย: ผู้ถูกละเมิดสิทธิที่ต้องได้รับการคุ้มครอง**. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2554, จาก <http://www.statelessperson.com/www/?q=node/6987>

สัมภาษณ์บุคคล

กะเหรี่ยงน้อย (นามสมมติ). (8 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
ชู (นามสมมติ). (2 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
นิด (นามสมมติ). (12 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
ปรีดา พึ่งตระกูลชัย. (17 กันยายน 2555). บริบทพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
ปัญญา ชะเอมเทศ. (8 ตุลาคม 2555). แนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
ไมค์ (นามสมมติ). (20 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
หนุ่ม (นามสมมติ). (2 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
เอก (นามสมมติ). (20 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.
แอน (นามสมมติ). (12 กันยายน 2555). กระบวนการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. สัมภาษณ์โดย บันดาล บัวแดง.